

Journal of Research in Educational Systems

Volume 19, Issue 68, 2025
Pp. 55-69

Print ISSN: 2383-1324
Online ISSN: 2783-2341

Homepage: www.jiera.ir

Article Info:

Article Type:

Research Article

Article history:

Received December 05, 2024

Received in revised form

March 10, 2025

Accepted March 20, 2025

Published Online March 25,
2025

Keywords:

Aims of curriculum term,
Elementar education,
Global citizenship

The aims of the Global Citizenship Education Curriculum and its validation in the Iranian primary education system

Razieh Ghahvehchi Khalig¹, Isa Barghi², Sohrab Yazdani³,
Behnam Talebi⁴, and Mostafa Sheikhzadeh⁵

1. Ph.D.Studen of Curriculum Planning, Department of Educational Sciences ,Tabriz Branch , Islamic Azad University, Tabriz, Iran Email. r.ghahvehchi@gmail.com.
2. *Corresponding Author*, Associate Professor, Department of Educational Sciences ,Azarbaijan Shahid Madani University,Tabriz, Iran. Email. isabarqi@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Educational Adminstration, Farhangian University,Tehran, Iran.Email. s_yazdani@cfu.ac.ir.
4. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.Email. btalebi19721@gmail.com
5. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Urmia Branch, Islamic Azad University. Urmia, Iran.Emaii. m.sheikhzadehur@gmail.com

ABSTRACT

Objective: The objective of this study was to identify the goals of the global citizenship education curriculum and validate it within the elementary education system of Iran.

Method: The research employed a mixed method approach, combining qualitative and quantitative techniques. The research population consisted of experts in curriculum planning, social sciences, and the philosophy of education from the universities of Urmia and Tabriz during the 2020-2021 academic year. From this population, 22 individuals were interviewed using purposive sampling and applying the criterion of theoretical saturation. Their responses were analyzed using qualitative content analysis. In the quantitative section, the research method was survey-based. The statistical population included elementary education administrators, elementary education staff experts, educational group leaders, educational leaders, and elementary school teachers from Urmia city during the 2023-2022 academic year across two districts. The sample size was determined to be 368 individuals based on the Krejcie and Morgan table. The sampling method was stratified random sampling. To assess the curriculum validation, interviews were conducted with 7 faculty members to gather their opinions on its validity. The data were analyzed using first and second-order factor analysis and a one-sample T-test.

Results: The findings from the qualitative section revealed that the core theme of the global citizenship education curriculum goals comprised sub-themes of curriculum goals (3 categories), characteristics of curriculum goals (9 categories), and foundations of curriculum goals (8 categories). The results indicated that the validity of the themes of the global citizenship education curriculum goals was above average.

Conclusions: Based on the results, if the curriculum goals address contemporary global issues in accordance with the specific context and cultural landscape of Iranian society, they can pave the way for nurturing global citizens who are responsible and critical thinkers.

Cite this article: Ghahvehchi Khalig, R., Barghi, I., Yazdani, S., Talebi, B., & Sheikhzadeh, M. (2025). The aims of the Global Citizenship Education Curriculum and its validation in the Iranian primary education system. *Journal of Research in Educational Systems*, 19(68), 55-69. <https://doi.org/10.22034/jiera.2025.519754.3317>

© The Author(s) **Publisher:** Iranian Educational Research Association
DOI: <https://doi.org/10.22034/jiera.2025.519754.3317>

Introduction

Educating responsible and informed citizens is one of the most central and fundamental missions of education in different countries. Every country, in the form of formal and informal education, has the duty to prepare citizens to enter social, political and cultural life, which it does in the form of direct citizenship education in various subjects (Pishgo, Ojaghi, Hamdi, 1401). Global citizenship transcends geographical boundaries and encourages individuals to deeply understand and value global issues and accept responsibility on a global scale. Global citizenship education is one of the main concerns of most educational systems in the world. Citizenship education in today's era is not a need, but a priority. Citizenship education is important. This education can be provided by the family, school, mass media, and social institutions, but its main responsibility lies with the education system. Education should help children and adolescents become responsible citizens, active participants in social and cultural life, successful and interested learners, and self-reliant and trustworthy individuals at the global level. Most countries in the world have conducted extensive research in the field of citizenship education through scientific and research associations and appropriate citizenship education. However, in our country, sufficient attention has not been paid to both research and practice, so it is necessary to pay more attention to this area in the curriculum. In this regard, this research seeks to determine the goals and validate the global citizenship curriculum in elementary school. Conducting this research is important for our educational system because it can help improve and promote public culture and, as a result, reduce vulnerabilities and threats from globalization in the education of the future generation. The purpose of this study is to examine the objectives of the Global Citizenship Education curriculum and its validation in the Iranian primary education system.

Method

The aim of the present study was to examine the objectives of the global citizenship education curriculum and its validation in the Iranian elementary

education system. It consisted of two qualitative and quantitative sections. The qualitative section used qualitative content analysis as the research method. The statistical population consisted of experts in the fields of curriculum planning, social sciences, and philosophy of education at the universities of Urmia and Tabriz, using purposive sampling. Data were coded through interviews and thematic analysis method, collected and the data collection tool was interviews. The quantitative part, the research method used with a quantitative approach, survey method, the statistical population of managers, elementary education staff experts, educational group leaders, educational leaders, elementary school teachers in Urmia city in two districts, the sample size was determined to be 368 people based on the Kerchese and Morgan table. Data collection tool: A questionnaire was used to assess the validity of the data. First and second order factor analysis tests were used to assess the data fit, and a one-sample T-test was used to assess the results.

Results

The research findings showed that the content of the curriculum objectives includes themes, familiarizing students with the global citizenship education program, learning the necessary skills to become global citizens, flexibility in accordance with the acceptance of legitimate cultures of the world, diversity in attention to the disciplines with an emphasis on the horizontal aspect of organizing the curriculum, and integrating the curriculum in accordance with global issues. Education in Iran consists of assessing the needs of families, appropriate to global culture, within the cultural and ethnic frameworks of different Iranian people and minorities, realizing the characteristics of a global citizen, strengthening skills and multiple intelligences, critical thinking, promoting empathy, and believing that I am a human being and that I should treat people like a human being. And the content of the curriculum's foundations, which are based on the concepts of global goals, based on upstream documents, related to global citizenship on a local basis, based on agreed global principles, based on respect for divine religions, paying attention to the 2030 document if it complies with the laws of the Islamic Republic, Based on the Quran and

Nahjul-Balagha (Islamic principles), based on the opinions and writings of classical and modern philosophers, and based on the principles of the curriculum of the Islamic Republic of Iran. And under the theme of the characteristics of the curriculum objectives, which include the concepts of suitability with the age and psychological needs of students, in line with the specific general goals of UNESCO, suitability with the general goals of Iranian education, assessing the needs of families, suitability with global culture, within the cultural and ethnic frameworks of people and different climates of Iran, realizing the characteristics of a global citizen, strengthening skills and multiple intelligences, critical thinking, It consists of promoting empathy and the belief that I am a human being and that I should treat people like a human being. The sub-theme of the curriculum objectives, which consists of the concepts of suitability to the age and psychological needs of students, in line with the specific general goals of UNESCO, suitability to the general goals of Iranian education, assessing the needs of families, suitability to global culture, within the cultural and ethnic frameworks of people and different climates of Iran, realizing the characteristics of a global citizen, strengthening skills and multiple intelligences, critical thinking, promoting empathy and the belief that I am a human being and that I should treat people like a human being. Based on the table of descriptive indicators of the variables regarding the possibility of paying attention to them in global citizenship education, the data shows that considering the average of the ten dimensions of the curriculum and the sub-dimensions of the components and comparing the average obtained from the study with the average of the 5-point responses of the respondents, it can be said that without using statistical tests in all ten elements of the curriculum and their sub-dimensions, the average obtained from the responses of the studied sample is higher than the average compared to the validation of the curriculum. To accurately respond to the status of the validation of the curriculum, a single-sample T-test was used. The validity of paying attention to each element of the global citizenship education curriculum is higher than the average.

Conclusions

According to the research findings, the extracted themes showed that the target theme has sub-themes. it can be said that citizens in different countries are in constant contact with citizens of other nations due to common global issues and challenges. As a result, students in each society need to acquire knowledge, skills, and attitudes that will enable them to be aware of the contemporary world as a member of the global community. The results of the research showed that the goals of the curriculum play an important role in educating global citizens, and if it is not related to global issues and changes, we cannot expect to achieve the desired results. It is better to review the goals so that students acquire the skills needed for global citizenship. So that new developments can be created in the curriculum in the form of components such as peace, respect for different religions and cultures, environmental protection, etc. The themes extracted in this study can be a good guide for more in-depth studies on the specific dimensions of the global citizenship education curriculum and can be used as a framework for global citizenship education in the curriculum.

Author Contributions All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants in the present study.

Ethical Considerations

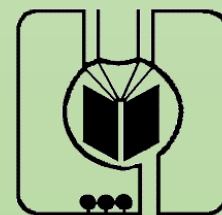
The author avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors. Conflict of Interest The authors declare no conflict of interest.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۹، شماره ۶۸، ۱۴۰۴
ص ۵۵-۶۹

شاپا (چاپی): ۳۲۲۴-۲۳۸۳

شاپا (الکترونیکی): ۲۳۴۱-۲۷۸۳

Homepage: www.jiera.ir

درباره مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۵

واژه‌های کلیدی:

اهداف،

برنامه درسی،

دوره ابتدایی،

شهروند جهانی

اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی و اعتبارسنجی آن در نظام آموزشی دوره ابتدایی ایران

راضیه قهوه‌چی خلیق^۱، عیسی برقی^۲، سهراب یزدانی^۳، و بهنام طالبی^۴، و مصطفی شیخزاده^۵

۱. دانشجوی دکتری تخصصی برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. رایانامه:

r.ghahvechi@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استاد گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران. رایانامه: isabarqi@yahoo.com

۳. استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: s_yazdani@cfu.ac.ir

۴. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. رایانامه: btalebi19721@gmail.com

۵. دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. رایانامه: m.sheikhzadehur@gmail.com

چکیده

هدف: هدف پژوهش اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی و اعتبارسنجی آن در نظام آموزشی دوره ابتدایی ایران بود.

روش: روش پژوهش آمیخته کیفی و کمی بود. جامعه پژوهش شامل متخصصان رشته‌های برنامه‌ریزی درسی، علوم اجتماعی، فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه‌های ارومیه و تبریز سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. از این جامعه با روش نمونه‌گیری هدفمند و با به کارگیری معیار اشباع نظری، ۲۲ نفر مصاحبه شدند. پاسخ‌ها با استفاده از تحلیل محتوای کیفی، بررسی شدند. در بخش کمی، روش پژوهش روش پیمایشی بود. جامعه آماری شامل مدیران، کارشناسان ستادی آموزش ابتدایی، سرگروه‌های آموزشی، راهبران آموزشی، معلمان دوره ابتدایی شهر ارومیه سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در نواحی ۲ گانه بود. حجم نمونه بر اساس جدول کرچسی و مورگان ۳۶۸ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بود. برای بررسی اعتبارسنجی برنامه درسی، با ۷ نفر از اساتید مصاحبه شد تا در مورد اعتبار آن نظر دهند. داده‌ها با استفاده از آزمون تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم و آزمون T تک نمونه‌ای، تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌های بخش کیفی نشان داد، مضمون اصلی اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی، از زیر مضمون اهداف برنامه درسی (۳مقوله)، ویژگی اهداف برنامه درسی (۹مقوله) و مبانی اهداف برنامه درسی (۸مقوله) تشکیل شد. نتایج نشان دادند اعتبار مضامین اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی در حد بالاتر از متوسط بود.

نتیجه‌گیری: بر مبنای نتایج، در صورتی که اهداف برنامه درسی، به مسائل معاصر جهانی مطابق با بستر و زیست بوم خاص فرهنگ جامعه ایران توجه داشته باشد، می‌تواند زمینه‌ساز تربیت شهروندانی جهانی، مسئولیت‌پذیر و منتقد باشد.

استناد به این مقاله: قهوه‌چی خلیق، راضیه، برقی، عیسی، یزدانی، سهراب، طالبی، بهنام، و شیخزاده، مصطفی. (۱۴۰۴). اهداف برنامه درسی

تربیت شهروند جهانی و اعتبارسنجی آن در نظام آموزشی دوره ابتدایی ایران. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۹ (۶۸)،

۵۵-۶۹. <https://doi.org/10.22034/jiera.2025.519754.3317>

ناشر: انجمن پژوهش‌های آموزشی ایران

© نویسندگان

مقدمه

بررسی تغییرات و تحولات جهان از دهه ۱۹۶۰ به بعد مؤید این است که تغییرات عظیمی در عقاید، ارزش‌ها و سبک زندگی مردم جهان به وقوع پیوسته است. این تغییرات و تحولات تأثیری عظیم بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی گذاشته و موجب تبدیل افراد از شهروندان محلی و ملی به شهروندانی جهانی شده است (دیلیم صالحی، ۱۳۹۳). شهروند جهانی در پاسخ به یکپارچه‌شدن جهان در ارتباط با فرایندها و چالش‌های جهانی به سوی گسترش یک دنیای عادلانه، برابر و صلح آمیز به‌وجود آمده است که لازمه آن، دانش و آگاهی نسبت به خود، و همچنین در ارتباط با دیگران است. یعنی افراد فقط آگاهی و احساس مسئولیت نسبت به کشور خود نداشته، بلکه باید نسبت به تمام بشریت احساس مسئولیت کنند، و دارای آگاهی جهانی باشند (Altikur & Yontar, 2019). در نتیجه یکی از محوری‌ترین و بنیادی‌ترین رسالت‌های تعلیم و تربیت در کشورهای مختلف آموزش شهروندی است. هرکشوری در قالب آموزش رسمی و غیر رسمی وظیفه آماده‌کردن شهروندان برای ورود به زندگی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را دارد که این کار را به طور مستقیم در دروس مختلف انجام می‌دهد (احمدی و دیگران، ۱۴۰۱).

تربیت شهروندی به توسعه و پرورش مهارت‌ها و قابلیت‌ها و توانمندی‌های شهروندی منجر می‌شود. چنین تربیتی الزاماً در ارتباط با انتظارات اعضای جوامع و ملت‌هایی خاص قابل درک است زیرا در هر جامعه‌ای دانش‌ها، طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، بینش‌ها و مهارت‌ها به همراه الگوها و روش‌های مشارکت در زندگی جمعی یا مدنی به شکل ویژه‌ای منتقل می‌شود (نوراد صدیق، ۱۳۹۲). هر فردی باید این فرصت را داشته باشد که آگاهی اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی خود را از طریق آموزش توسعه دهد (Abid, 2020). تربیت شهروندی مهم است زیرا افراد جامعه باید بیاموزند، که به نحوی مؤثر در بهبود امور گوناگون جامعه محلی، ملی و جهانی مشارکت کنند (رضایی و دیگران، ۱۴۰۱) که نهاد آموزشی هم از طریق برنامه‌دستی به آن می‌پردازد. به همین علت برنامه‌دستی نقش مهمی در رابطه با آموزش شهروند جهانی ایفا می‌کند (تقی پور حویزی و دیگران، ۱۴۰۲) و می‌تواند فضایی برای درگیرشدن در بحث‌های مرتبط با مسائل جهانی مانند گرم‌شدن کره زمین، تغییرات آب و هوایی و... فراهم کند (Sharma, 2023). همچنین با ایجاد مهارت‌هایی در کودکان آنان را برای روبه‌روشدن با مسائل جهانی آماده کند (Dignam, 2022). تحویل‌گرفتن ذهن‌های مستعد دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی هم این فرصت طلایی را به معلمان و مدیران مدارس می‌دهد تا بهترین بهره را برای ظهور و تجلی ارزش‌ها در کودکان به‌دست آورند (شیخ احمدی، و دیگران، ۱۴۰۲) و با ارائه راه‌حلی برای شهروندان قرن ۲۱ به منظور پاسخگویی به خواسته‌ها و انتظارات جدید دنیای امروز را توسعه دهند (شهبایی و دیگران، ۱۴۰۱).

بر مبنای گزارش آموزش شهروندی در مدارس اروپا (۲۰۱۷)، آموزش شهروندی به عنوان موضوعی مطرح شده است که مدارس با آن ارتقا یافته‌اند. براساس تجزیه و تحلیل نتایج این گزارش، آموزش شهروندی در مدارس اروپا شامل بسیاری از صلاحیت‌های مربوط به اقدامات دموکراتیک و اجتماعی، تفکر انتقادی و ارتباطات بین فردی است. در سال‌های اخیر، در چندین کشور در برنامه‌های آموزشی شهروندی تجدید نظر شده است، و اصلاحات مربوط به آموزش شهروندی یا در حال حاضر معرفی شده و یا در حال انجام است. در حقیقت، ترویج آموزش شهروندی در مدرسه، هدفی بلند مدت است که در سال ۲۰۰۶، توسط پارلمان اروپا و شورای اتحادیه اروپا به عنوان ضرورتی برای شهروندان در جامعه مبتنی بر دانش شناخته شده است (عابدینی و جعفری، ۱۳۹۷). علاوه بر موارد مذکور، اسناد چشم‌اندازی موجود در داخل و خارج کشور، از جمله سند ۲۰۲۰، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی، نقشه جامع علمی کشور و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز با توجه به بیانیه‌ها و اهدافی که در آن‌ها ذکر شده است، از جمله تعامل سازنده و مؤثر با جهان، به نوعی بر اهمیت تعاملات جهانی تأکید کرده‌اند که لازمه آن وجود شهروندان جهانی است (پورسلیم و دیگران، ۱۳۹۶) برای نمونه در بندهایی از سند تحول بنیادین که حاوی رویکردهای جهان‌نگر هستند، به توسعه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های آموزش و پرورش برای حضور فعال و سازنده، در صحنه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای اشاره شده است (آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). از نظر رضایی و دیگران (۱۴۰۱) با توجه به پدیده جهانی‌شدن، ضرورت و نیاز به نوعی نگاه جهانی به آموزش در جامعه و به تبع آن در فراگیران است. همچنین بنابر تأکید پاره‌ای از اسناد چشم‌اندازی موجود در داخل و خارج از کشور، بر تعامل سازنده و مؤثر با جهان، نیاز به تدوین مؤلفه‌های برنامه‌دستی می‌تواند جایگاه خاصی در برنامه‌دستی تربیت شهروند جهانی داشته باشد. به اعتقاد گلشنی و دیگران (۱۳۹۹) مؤلفه‌های آموزش شهروندی شامل ارزش‌های انسانی و اخلاقی، آموزش مهارت‌های زندگی، بازسازی فرهنگی، آموزش سیاسی، مشارکت مدنی، تأکید بر عدالت اجتماعی و آموزش چند فرهنگی است. Santamaría-Cárdaba و دیگران (2024) گزارش کردند در آموزش‌های رسمی و غیر رسمی شکاف‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد

برای شکل‌گیری شهروند جهانی و تبدیل شدن جهان به مکانی پایدار و عادلانه نیاز به تحقیقات بیشتری در این زمینه است. از نظر Bourn (2023) شهروندی جهانی افراد را قادر می‌سازد تا به طور انتقادی در مورد جهان و جایگاه خود در آن فکر کنند. تا چشم، قلب و ذهن خود را به روی واقعیت جهان در سطح محلی و جهانی باز و برای ایجاد عدالت اجتماعی، صلح، همبستگی، برابری، پایداری سیاره زمین و درک بین‌المللی، احترام به حقوق بشر زندگی مناسب برای همه در زمان حال و آینده اقدام کنند. با این حال آموزش جهانی طیف وسیعی از آموزش‌های رسمی و غیررسمی مادام‌العمر را شامل می‌شود. Stephanie (2022) با هدف بررسی نقش اهداف ۱۷ گانه سازمان ملل در توسعه پایدار و نقش آن‌ها در تربیت شهروندی جهانی به این نتیجه دست یافت که ۱۷ هدف توسعه پایدار سازمان ملل متحد از یک چهارچوب شاخص جهانی برای جزئیات هر هدف، و نظارت بر اجرای آن استفاده می‌کند که خواستار تلفیق آموزش برای شهروندی جهانی، توسعه پایدار و تغییرات آب و هوا در برنامه‌های درسی ملی است. همچنین ارائه یادگیری مبتنی بر تحقیق به عنوان یک رویکرد آموزشی برای مباحثه انتقادی با فراگیران را مورد تأکید قرار می‌دهد. Ahmed and Mohammed (2021) در پژوهش خود برنامه‌های آموزش شهروندی جهانی را ارزیابی کردند و شواهدی مبنی بر اینکه چنین برنامه‌هایی یادگیری جهانی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد، به دست آمد. نتایج برنامه‌های ارزیابی شده این ادعا را تأیید کرد که این برنامه‌ها در بهبود یادگیری جهانی دانش‌آموزان موفق بوده‌اند. Aydin و دیگران (2019) در تحقیقی که با عنوان ادراکات دانش‌آموزان دبیرستانی در مورد شهروند جهانی در مدارس مرکزی دولتی پرداختند، به این نتیجه دست یافتند که از دیدگاه دانش‌آموزان عواملی چون آگاه‌بودن نسبت به تفاوت‌های فرهنگی، پذیرش تغییرات و تفاوت‌های موجود در جوامع، شرکت در مباحث مربوط به مسائل سراسر جهان، احترام گذاشتن به ارزش‌های فرهنگی خود و دیگران و گوش‌فرا دادن به آن‌ها از عوامل جهانی شدن است. Karakuş و دیگران (2017) در ارزیابی برنامه درسی مطالعات اجتماعی و دوره‌های آموزشی شهروند جهانی دریافتند که به طور کلی در میان ابعاد شهروندی جهانی بیشتر به ابعاد آگاهی از تنوع و موضوع چند فرهنگی، فرایندهای سیاسی و اقتصادی و وابستگی متقابل، حقوق بشر، مسئولیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار پرداخته شده است، در حالی که به ابعاد عدالت اجتماعی و صلح و تعارض در جهان معاصر کم‌تر پرداخته شده است. Boadu (2016) در بررسی آموزش شهروندی در کشور غنا، به این نتیجه رسید که آموزش و پرورش شهروندی در طی دهه‌های اخیر تغییرات زیادی کرده است، تا جایی که روش‌های غیر رسمی در انتقال ارزش‌های شهروندی جای خود را به تحصیلات رسمی داده است و مدرسه در شکل‌گیری هویت نوجوانان و جوانان به عنوان شهروندی هوشیار نقش اصلی را داشته و تمرکز جدید برای بسیاری از آموزش‌های شهروندی امروز، بر شهروندی جهانی و همبستگی مردم در سراسر جهان است. از نظر Janmaat (2015) آموزش از طریق شهروندی، شامل فرصت‌های رسمی و غیر رسمی یادگیری است، که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد، تا مهارت‌ها و دانش مدنی را از طریق تجارب عملی مدرسه شامل، شوراهای بحث و گفتگو و انتخابات به دست آورند.

مطالعه پژوهش‌های پیشین حاکی از آن است که هریک از پژوهش‌ها از منظرهای گوناگون به تربیت شهروند جهانی پرداخته اند، اما هیچ کدام به اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی و اعتبار سنجی آن نپرداخته‌اند. در همین راستا با توجه به اثرگذاری مسائل و تغییرات جهانی در نظام‌های آموزشی و کم توجهی به این امر در برنامه درسی و اهمیت دوره ابتدایی در نظام آموزشی به دلیل شکل‌گیری شخصیت و رشد همه جانبه کودکان، این پژوهش در پی تعیین اهداف و اعتبارسنجی برنامه درسی شهروند جهانی در دوره ابتدایی بود. انجام این پژوهش از این جهت برای نظام آموزشی ما اهمیت دارد که می‌تواند در اصلاح و ارتقای فرهنگ عمومی و در نتیجه کاهش آسیب‌پذیری‌ها و تهدیدات از ناحیه جهانی‌شدن به تربیت نسل آینده کمک کند.

روش

روش پژوهش ترکیبی و شامل دو بخش کیفی و کمی بود. بخش کیفی شامل گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و کدگذاری متون مصاحبه‌ها با روش تحلیل تماتیک بود. جامعه پژوهش شامل متخصصین رشته‌های برنامه‌ریزی درسی، علوم اجتماعی و فلسفه تعلیم و تربیت شاغل در دانشگاه تبریز، دانشگاه شهید مدنی تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، پیام نور واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه و دانشگاه ارومیه بود. با روش نمونه‌گیری هدفمند و نیز تا رسیدن به اشباع موارد مطرح شده، ۲۲ نفر به عنوان گروه نمونه مصاحبه شدند. معیار ورود به مطالعه بر خورداری از حداقل تحصیلات دکترا تخصصی و حداقل ۵ سال سابقه عضویت در هیأت علمی بود. یافته‌های بخش کیفی، با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و دوم، تحلیل شد. برای برازش مدل از نرم افزار pls استفاده شد.

جدول ۱. ویژگی جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

دانشگاه	تعداد	رشته تحصیلی	جنس	سابقه (بر حسب سال)
تبریز	۴	برنامه ریزی درسی و فلسفه تعلیم و تربیت	مرد	۱۵-۱۱
شهید مدنی تبریز	۳	برنامه ریزی درسی و فلسفه تعلیم و تربیت	مرد	۱۲-۸
آزاد تبریز	۵	برنامه ریزی درسی	مرد	۱۰-۵
آزاد ارومیه	۳	برنامه ریزی درسی	مرد و زن	۳۰-۱۸
ارومیه	۱	علوم اجتماعی	مرد	۳۰
پیام نور تبریز	۳	برنامه ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت، علوم اجتماعی	مرد	۱۲-۹
پیام نور ارومیه	۳	برنامه ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت	مرد و زن	۲۵-۱۷

در بخش دوم، به منظور بررسی اهداف برنامه درسی از روش کمی استفاده شد. حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان برابر با ۳۶۸ نفر تعیین شد. شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر حسب ناحیه و جنس و طبقه‌ای نسبی بر حسب طبقه مدیران مدارس، سرگروه‌ها، کارشناسان ستادی و طبقه معلمان بود. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای که بر مبنای نتایج مصاحبه‌ها طراحی شده بود، جمع‌آوری شد. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. همچنین روایی و پایایی با استفاده از معیارهای ارزیابی پیشنهادی Guba و Lincoln (1985) ارزیابی شدند. چهار معیار موثق بودن و اعتبار (باورپذیری^۱)، انتقال‌پذیری^۲، اطمینان‌پذیری^۳ و تأیید‌پذیری^۴ جهت ارزیابی، در نظر گرفته شد. پرسشنامه طراحی شده دارای ۳۶ ماده بود که پس از تعیین روایی صوری و محتوایی ۳ ماده آن روایی قابل قبول نداشتند و حذف شدند. نمره‌گذاری پرسشنامه بر مبنای مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای صورت گرفت. پایایی پرسشنامه، از طریق آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول ۲. ویژگی جمعیت شناختی نمونه کمی

طبقه	جنس		سابقه (بر حسب سال)
	مرد	زن	
مدیران	۸	۱۴	۲۵-۲۱
معلمان	۱۰۵	۲۲۹	۲۵-۵
سرگروه‌های آموزشی	۲	۲	۲۵-۱۰
راهبرهای آموزشی	۲	۲	۲۵-۱۱

یافته‌ها

بررسی عناصر برنامه درسی تربیت شهروند جهانی، داده‌های کیفی گردآوری شده از فرایند اجرای مصاحبه، براساس مشابهت‌ها و اشتراکات مفهومی مضامین به مضمون اصلی و زیر مضمون و کدهای اولیه دسته‌بندی شدند (جدول ۳).

جدول ۳. مضامین اهداف برنامه درسی

زیر مضمون	گد اولیه
اهداف برنامه درسی	آشنایی دانش‌آموزان با برنامه تربیت شهروند جهانی، یادگیری مهارت‌های لازم برای تبدیل‌شدن شهروند جهانی، انعطاف‌پذیری مطابق با پذیرش فرهنگ‌های موجه دنیا، تنوع در توجه به رشته‌های درسی با تأکید بر جنبه افقی سازماندهی برنامه درسی، تلفیق برنامه درسی منطبق بر مسائل جهانی مانند مسائل محیط زیست، پوشش‌دادن برنامه درسی در قالب انواع سواد از دیدگاه یونسکو، آموزش روش‌های انتقاد به فرهنگ ملی و جهانی، ساختن یک فرهنگ بهتر بر اساس نقد منطقه‌ای، ملی و جهانی، آماده‌کردن فراگیران برای زندگی آینده در سطح محلی و ملی و جهانی، یادگیری عملی طرز به‌سربردن با همسالان و اعضای اجتماع در یک جامعه جهانی، حل مسائل و مشکلات زندگی روزمره محلی و بین‌المللی، شناخت فرهنگ‌های مختلف و مقایسه آن‌ها، شناخت و آگاهی از فرهنگ کشورهای دیگر، تقویت انعطاف‌پذیری، ارتقاء ارتباط مؤثر

1. Credibility
2. Transferability
3. Dependability
4. Confirmability

زیر مضمون	کد اولیه
ویژگی اهداف برنامه درسی	تناسب با نیازهای سنی و روان‌شناختی دانش‌آموزان، همسو با اهداف مشخص کلی سازمان یونسکو، تناسب با اهداف کلی تعلیم و تربیت ایران، نیاز سنجی خانواده‌ها، متناسب با فرهنگ جهانی، در چهارچوب مسائل فرهنگی، قومی انسان‌ها و اقلیم‌های مختلف ایران، تحقق ویژگی‌های شهروند جهانی، تقویت مهارت‌ها و هوش‌های چندگانه، تفکر انتقادی، ارتقا همدلی، باور این که من یک انسانم و با انسان‌ها به مانند یک انسان برخورد کنم
مبنای اهداف برنامه درسی	در راستای اهداف جهانی، مبتنی بر اسناد بالادستی مرتبط با شهروند جهانی بر بستر بومی، مبتنی بر اصول جهانی مورد توافق، مبتنی بر احترام به ادیان الهی، مبتنی بر توجه به سند ۲۰۳۰ در صورت مطابقت با قوانین جمهوری اسلامی، مبتنی بر قرآن و نهج البلاغه (اصول اسلامی)، مبتنی بر نظرات و نوشته‌های فیلسوفان کلاسیک و نوین، مبتنی بر اصول برنامه درسی جمهوری اسلامی ایران

از دیدگاه مشارکت‌کنندگان، اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی شامل یادگیری مهارت‌های لازم، همراه با انعطاف‌پذیری لازم و انطباق آن مسائل جهانی مانند مسائل محیط زیست و ساختن فرهنگ بهتر بر اساس نقد منطقه‌ای، ملی و جهانی بود تا فراگیران برای زندگی آینده در سطح محلی و ملی و جهانی آماده شوند.

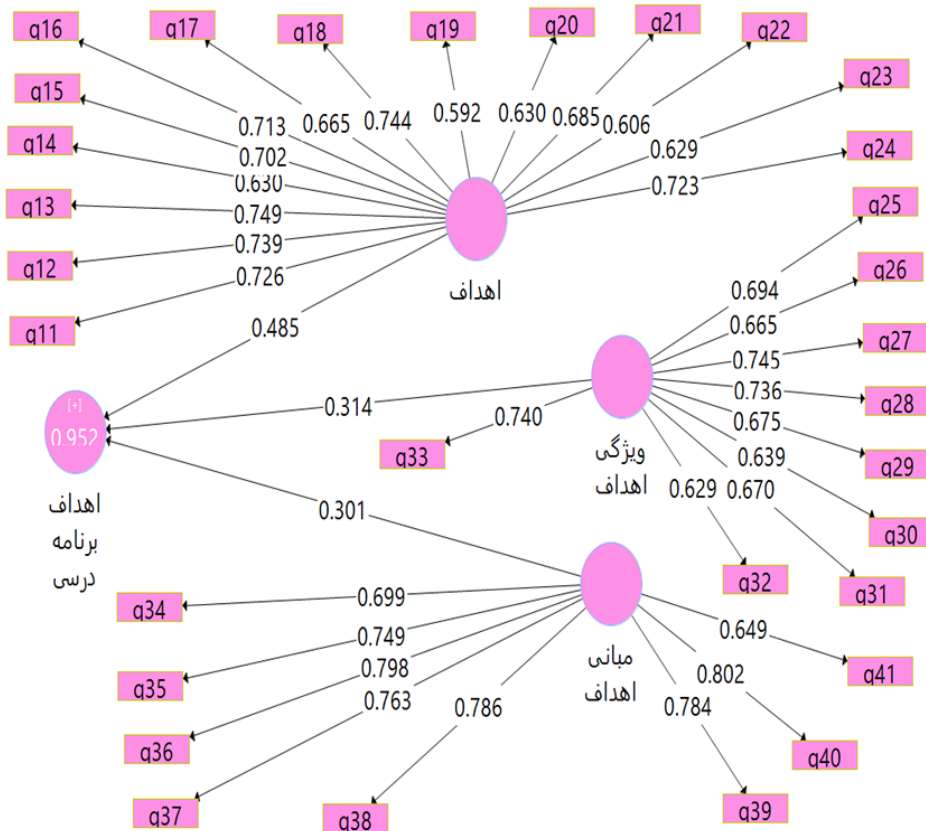
مشارکت‌کننده‌ای اظهار داشت: «اهداف مورد نظر باید حتماً منبعث و همسو با اهداف مشخص کلی سازمان یونسکو تطبیق داده شود، چون یونسکو یک سازمان بین‌المللی است و همچنین با اهداف کلی تعلیم و تربیت ایران و برنامه‌های سازمان برنامه‌ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش منطبق باشد و نیازهای به روز و پیش‌بینی‌شده برای حداقل ۲۰ سال آینده را در نظر بگیرد، و همراه با برآورد انتظارات در چهارچوب‌های فرهنگی، قومی انسان‌ها و اقلیم‌های مختلف ایران تدوین گردد.»

ویژگی‌های اهداف برنامه درسی از نظر مصاحبه‌شوندگان باید بر حسب نیازهای سنی و روان‌شناختی دانش‌آموزان و همسو با اهداف مشخص کلی سازمان یونسکو باشد. تناسب این برنامه با اهداف کلی تعلیم و تربیت ایران ضروری است. ضمناً در نظر داشتن نیاز خانواده‌ها بر مبنای فرهنگ، قوم و اقلیم‌های مختلف را نیز نباید نادیده گرفت.

مشارکت‌کننده‌ای اظهار داشت: «هدف باید تربیت دانش‌آموزان با دانش، نگرش و مهارت لازم جهت حل مسائل و مشکلات زندگی روزمره محلی و بین‌المللی باشد. بر توانمندی‌ها تمرکز شود در مهارت‌ها و هوش‌های چندگانه و حوزه‌های مختلف توانایی‌هایی به‌دست آورند. چون آن چیزی که مورد نیاز یک شهروند است توانمندی است. دانش‌آموز باید هوش‌های چندگانه خود را به کارگیرند تا بتوانند فکر کند، انتقاد کند، محاسبه کند تا مشکلات زندگی روزمره محلی و بین‌المللی خود را حل کنند.» مشارکت‌کننده دیگری اظهار داشت: «اهداف مورد نظر باید دانش‌آموزان را با برنامه تربیت شهروند جهانی آشنا کند، یادگیری مهارت‌های لازم برای تبدیل‌شدن شهروند جهانی، یادگیری عملی طرز به سر بردن با همسالان و اعضای اجتماع در یک جامعه جهانی است، چون دانش‌آموزان اول باید یادگیرند که با همسالان خود چه طور برخورد کنند و بعد با اعضای اجتماع، رسیدن به باور اینکه من یک انسانم و با انسان‌ها به مانند یک انسان برخورد کنم.»

از نظر مشارکت‌کنندگان مبنای اهداف برنامه درسی باید در راستای اهداف جهانی و احترام به ادیان الهی بومی‌سازی شود. مشارکت‌کننده‌ای اظهار داشت: «الگوی برنامه درسی برای تربیت شهروند جهانی در کل جهان یا فقط ایران، چه اهدافی رو تربیت شهروند جهانی می‌تواند داشته باشد. یک سری اصولی در کل جهان مشترک است مثل عدالت که در قرآن کریم هم هست، و به عنوان یکی از اصول دینی مهم مطرح است. به نظر من اسناد بالا دستی کشور را مطالعه کنید، چون باید اهداف مرتبط با تربیت شهروند جهانی باید براساس بستر و زیست بومی که خاص فرهنگ و دین ما است، باشد. که تا حدی زیادی مشکل را حل می‌کند و تبدیل به فرصت می‌کند.» مشارکت‌کننده دیگری اظهار داشت: «یکی از منابع مهم می‌تواند ادیان الهی باشد چون، ادیان ۴ گانه اسلام، مسیحیت، یهود و زرتشت، را وقتی مطالعه می‌کنیم همه از انسان‌بودن و برابری انسان‌ها صحبت می‌کنند. در قرآن هم آمده که هیچ کدام از ما بر دیگری برتری نداریم چه بر زبان، چه در رنگ پوست چه در قومیت، پس یکی از منابع مهم می‌تواند ادیان الهی باشد که در اسلام قرآن و نهج البلاغه است، در مسیحیت اناجیل ۴ گانه، در یهود انجیل عهد عتیق، تورات، و زرتشتیان اوستا، این‌ها اولین منبع هستند.»

به منظور ارزیابی الگوی اهداف برنامه درسی از معادلات ساختاری استفاده شد (شکل ۱).

شکل ۱. الگوی معادلات ساختاری اهداف برنامه درسی

با توجه به این که در برخی از منابع بار عاملی قابل قبول ۰/۳ گزارش شده است، مقادیر بار عاملی در این مدل از روایی بسیار بالایی برخوردار بودند.

در بررسی مدل اندازه‌گیری نیز شاخص‌های پایایی ترکیبی و شاخص روایی همگرا ارزیابی شدند. مقادیر روایی همگرا همه مؤلفه‌ها بالاتر از ۰/۵ بود و اعتبار بالای مدل را نشان داد. همچنین مقادیر پایایی ترکیبی همه مؤلفه‌ها بالاتر از ۰/۷ بود که نشان‌دهنده اعتبار بالای مدل بود. مدل کلی (مجموع مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری) نیز مورد بررسی قرار گرفت، که با شاخص نیکویی برازش^۱ سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به دست آمد که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته شد.

جدول ۴. نتایج ارزیابی برازش مدل ساختاری و مدل کلی پژوهش

برنامه درسی	شاخص	برازش مدل
۰/۹۴	ضریب تعیین (R^2)	مدل ساختاری
۰/۵۸	مقدار GOF	مدل کلی

بر اساس داده‌های جدول و با توجه به معیارهای ارزیابی برازش مدل، مقدار ضریب تعیین برنامه درسی تربیت شهروندی در مدل بالای ۰/۶۷ و بالای متوسط بود که نشان‌دهنده ارتباط بالاتر از متوسط است. به عبارتی مدل ساختاری مورد بررسی در پیش‌بینی برنامه درسی تربیت شهروندی از برازش بالایی برخوردار بود.

1. goodness of fit

همچنین می‌توان گفت، با توجه به اینکه در پیش‌بینی برنامه درسی تربیت شهروندی، این شاخص برابر با ۰/۵۸ و بالاتر از ۰/۳۶ است، مدل از نیکویی برآزش بالایی برخوردارست و بر این اساس مدل ارائه شده از اعتبار بالایی برخوردارست.

جدول ۵. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای اعتبارسنجی برنامه درسی

متغیر	میانگین	حد متوسط	اختلاف	مقدار T	سطح معناداری	وضعیت امکان
اهداف برنامه درسی	۱۱۹/۲۶	۹۳	۲۶/۲۶	۳۹/۲۷	۰/۰۰۰	بالای متوسط

برای نتایج آزمون T تک نمونه‌ای، اعتبار توجه به هریک از عناصر برنامه درسی تربیت شهروند جهانی، در حد بالاتر از متوسط بود.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی و اعتبارسنجی آن در دوره ابتدایی بود که به شیوه کیفی-کمی در دو مرحله انجام شد. یافته‌های به‌دست آمده در بخش کیفی مضمون اصلی اهداف برنامه درسی تربیت شهروند جهانی شامل ۱۴ کد بود؛ برای مثال، یادگیری مهارت‌های لازم، همراه با انعطاف‌پذیری لازم و انطباق آن مسائل جهانی مانند مسائل محیط زیست و ساختن فرهنگ بهتر بر اساس نقد منطقه‌ای، ملی و جهانی بود تا فراگیران برای زندگی آینده در سطح محلی و ملی و جهانی آماده شوند. ویژگی اهداف شامل ۹ کد بود، برای مثال، تناسب با نیازهای سنی و روان‌شناختی دانش‌آموزان، همسو با اهداف مشخص کلی سازمان یونسکو، تناسب با اهداف کلی تعلیم و تربیت ایران، نیاز سنجی خانواده‌ها.

مبانی اهداف شامل ۸ کد، مانند در راستای اهداف جهانی، مبتنی بر اسناد بالادستی مرتبط با شهروند جهانی بر بستر بومی، مبتنی بر اصول جهانی مورد توافق، مبتنی بر احترام به ادیان الهی بود. بررسی کمی نیز اعتبار مضمون اهداف، برنامه درسی را بالای متوسط تعیین کرد. یافته‌های پژوهش با یافته‌های رضایی و دیگران (۱۴۰۱) که اظهار داشتند به منظور تعامل سازنده و مؤثر با جهان، تدوین مؤلفه‌های برنامه درسی می‌تواند جایگاه خاصی در برنامه درسی تربیت شهروند جهانی داشته باشد، همسو بود. همچنین نتایج در تأیید یافته‌های گلشنی و دیگران (۱۳۹۹) که مؤلفه‌های آموزش شهروندی را شامل ارزش‌های انسانی و اخلاقی، آموزش مهارت‌های زندگی، بازسازی فرهنگی، آموزش سیاسی، مشارکت مدنی، تأکید بر عدالت اجتماعی و آموزش چند فرهنگی می‌دانستند، بود. Stephanie (2020) که توجه به تلفیق آموزش برای شهروندی جهانی، توسعه پایدار و تغییرات آب و هوا در برنامه‌های درسی ملی و همچنین ارائه یادگیری مبتنی بر تحقیق به عنوان یک رویکرد آموزشی برای مباحثه انتقادی با فراگیران را مورد تأکید قرار می‌دهد، نیز همسو با یافته‌های پژوهش بود. ضمناً نتایج به‌دست آمده، با نتایج پژوهش (Ahmed et al, 2021) که برنامه‌های درسی تربیت شهروند جهانی را در بهبود یادگیری جهانی دانش‌آموزان موفق می‌داند، همسو بود. برحسب یافته‌ها، آگاه بودن نسبت به تفاوت‌های فرهنگی، پذیرش تغییرات و تفاوت‌های موجود در جوامع، شرکت در مباحث مربوط به مسائل سراسر جهان، احترام گذاشتن به ارزش‌های فرهنگی خود و دیگران و گوش فرادادن به آن‌ها از عوامل جهانی شدن است و این نتایج در تأیید، پژوهش (Aydin et al, 2019) بود. یکی دیگر از نتایج به‌دست آمده، این بود که به طور کلی در میان ابعاد شهروندی جهانی بیشتر به ابعاد آگاهی از تنوع و موضوع چند فرهنگی، فرایندهای سیاسی و اقتصادی و وابستگی متقابل، حقوق بشر، مسئولیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار پرداخته شده است که این نیز با پژوهش (Karakus et al., 2017) همسو بود.

از نظر Boadu (2016) پرورش شهروندی در طی دهه‌های اخیر تغییرات زیادی کرده، تا جایی که روش‌های غیررسمی در انتقال ارزش‌های شهروندی جای خود را به تحصیلات رسمی داده است. با این وجود مدرسه در شکل‌گیری هویت نوجوانان و جوانان به عنوان شهروندی هوشیار، نقش اصلی را دارد و تمرکز جدید برای بسیاری از آموزش‌های شهروندی امروز، بر شهروندی جهانی و همبستگی مردم در سراسر جهان است. (Janmaat, 2015) آموزش از طریق شهروندی راه، شامل فرصت‌های رسمی و غیررسمی یادگیری می‌دانند، که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد، تا مهارت‌ها و دانش مدنی را از طریق تجارب عملی مدرسه شامل، شوراها، تیم‌های بحث و گفتگو، به‌دست بیاورند.

در موقعیتی که از آن به عنوان دهکده جهانی نام برده می‌شود، نیاز به نوعی سواد جدید به عنوان سواد جهانی، بیش از گذشته ضرورت پیدا می‌کند، چرا که جهان بشر هر روز کوچک و کوچک‌تر می‌شود (حسین زاده و دیگران، ۱۴۰۲). یکی از راه‌های آماده‌سازی کودکان با مسائل جهانی،

آموزش و پرورش است که می‌تواند نگرش‌های جهانی که فراگیران برای تأمین جهانی عادلانه‌تر و صلح‌آمیز نیاز دارند را گسترش دهد، Tarozzi, (2023). شهروندان در کشورهای مختلف به دلیل مسائل و چالش‌های جهانی مشترک با شهروندان سایر ملل در ارتباط مداوم‌اند، در نتیجه دانش‌آموزان هر جامعه نیازمند کسب دانش، مهارتی هستند، که بتوانند به عنوان یک عضو در جامعه جهانی، از دنیای معاصر آگاهی داشته و ضمن احترام به ارزش‌ها و تنوع در تمامی امور، در سطح منطقه‌ای، ملی و جهانی مشارکت فعال داشته باشند، مهارت‌ها و سواد که برای یک شهروند جهانی لازم است را یاد بگیرند. از نظر (Bourn, 2023) تربیت شهروندی جهانی افراد را قادر می‌سازد تا به طور انتقادی در مورد جهان و جایگاه خود در آن فکر کنند. تا چشم، قلب و ذهن خود را به روی واقعیت جهان در سطح محلی و جهانی باز کنند تا برای ایجاد عدالت اجتماعی، صلح، همبستگی، برابری، پایداری سیاره زمین و درک بین‌المللی، احترام به حقوق بشر، زندگی مناسب برای همه در زمان حال و آینده اقدام کنند. با این حال آموزش جهانی طیف وسیعی از آموزش‌های رسمی و غیر رسمی مادام‌العمر را شامل می‌شود. توجه به مسئله مهم زیست‌محیطی در جهان و نحوه استفاده انسان از محیط زیست، حوادث بسیاری که زمین را تهدید می‌کند، بر این اساس باید به دنبال تربیت شهروندانی مطلع از محیط زیست پیرامون خود و مسائل مربوطه باشیم که بتوانند نسبت به آسیب‌های آن حساس و برای محافظت از محیط زیست تلاش کنند. از نظر (pasha, 2023) آموزش شهروند جهانی باید تحول‌آفرین باشد و فراگیران را برای پاسخگویی به نیازهای سیاره زمین آماده کند. همچنین سازمان بین‌المللی یونسکو که با ارائه برنامه‌هایی مانند آموزش شهروندی، چند فرهنگی، صلح و... در راستای تربیت کودکان شکل گرفته است، باید در برنامه‌دستی تربیت شهروندی جهانی مورد توجه قرار گیرد. از دیگر عوامل مهم دیگر توجه به نیازهای روانشناختی دانش‌آموزان است زیرا با توجه به اصول روانشناسی رشد می‌توان هدف‌هایی را انتخاب کرد که با نیازهای کودکان و استعدادها و علاقه‌های آنان مطابقت داشته باشد. برای کودکان ابتدایی باید مفاهیم عینی از طریق، فعالیت‌های اجتماعی و گروهی آموزش داده شود. همچنین توجه به هوش‌های چندگانه می‌تواند فرایند یاددهی و یادگیری را بهبود بخشد. از نظر رستمی دوست (۱۴۰۳) دوران کودکی، به ویژه سال‌های ابتدایی تحصیل، یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین مراحل رشد انسان به شمار می‌رود که در آن شخصیت، رفتارهای اجتماعی، عاطفی و شناختی شکل می‌گیرند، که توجه به آن به معلمان، کمک می‌کند تا با رویکردهای مناسب‌تری به تربیت کودکان بپردازند. مسئله دیگر توجه به ویژگی چندفرهنگی بودن جامعه ایران است، هدف‌گذاری آموزشی با ارتقای آگاهی دانش‌آموزان در مورد اقوام مختلف، موجب اصلاح نگرش دانش‌آموزان درباره فرهنگ‌ها و اقوام مختلف می‌شود و پیشداوری و قضاوت‌های نادرست از بین می‌برد. از نظر آریاوند (۱۴۰۳) توجه به تفاوت‌های فرهنگی، تنوع و احترام به آن‌ها و ایجاد شرایط شناخت و تعامل با آن‌ها، احساس ملی‌گرایانه همراه با شناخت را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. توجه به تنوع و تکریم فرهنگ‌های مختلف برای آگاهی بخشی بین فرهنگی حائز اهمیت است. این برنامه، نیازمند آموزش روش‌های انتقاد افراد جامعه، در مورد مسائل جهانی است. تا بتواند شهروندانی آگاه و منتقد و مسئولیت‌پذیر تربیت کند. از دیگر ویژگی‌های مهم این برنامه توجه به اصول اسلامی است. از نظر فاتحی و دیگران (۱۳۹۸) براساس آموزه‌های فرهنگ اسلامی، خداوند رابطه برادری و اخوت را در جامعه اسلامی برقرار کرده است و یکی از مهم‌ترین اهداف تربیت شهروندی مورد تأکید در اسلام ایجاد و پرورش روحی اخوت و برادری و تفاهم و همدلی در بین مسلمانان و جلوگیری از اختلاف و تفرقه است، که در سوره حجرات به آن اشاره شده است. باور این که من یک انسانم و باید با انسان‌ها به مانند یک انسان برخورد کنم، درک برابری همه انسان‌هاست. پذیرش تنوع نباید به منزله برتری و سلطه‌عده‌ای بر سایرین باشد. در این صورت است که انسان‌ها می‌توانند در یک جامعه متکثر در صلح و احترام متقابل زندگی کنند. بنابراین، مبانی اهداف باید، مطابق با بستر و زیست بوم خاص فرهنگ جامعه ایرانی، دین اسلام و قوانین جمهوری اسلامی ایران باشد. بهتر است اهداف مورد بازنگری قرارگیرد تا دانش‌آموزان مهارت‌های مورد نیاز شهروندی جهانی را کسب کنند. تا در قالب مؤلفه‌هایی چون، صلح، احترام به ادیان و فرهنگ‌های مختلف، محافظت از محیط زیست و... تحولات جدید در برنامه‌دستی ایجاد شود. نظام‌های آموزشی باید برای آماده کردن نیروی انسانی برای کارکرد مؤثر در عصر جهانی شدن، در برنامه‌های خود تجدید نظر کنند تا آن‌ها بتوانند در ابعاد محلی، ملی و بین‌المللی نقش مؤثری داشته باشند (جعفری، ۱۳۹۸).

نتایج پژوهش نشان داد که اهداف برنامه‌دستی، در صورتی که به مسائل معاصر جهانی چون صلح، عدالت اجتماعی، تغییرات زیست‌محیطی و چندفرهنگی بودن توجه داشته باشند، می‌توانند زمینه‌ساز تربیت شهروندانی جهانی، مسئولیت‌پذیر و منتقد باشند. با عنایت به نتایج پژوهش حاضر می‌توان بیان داشت مضامین به‌دست آمده در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی به عنوان یک اولویت اساسی مورد تأکید قرارگیرد، زیرا در راستای تحقق برنامه‌دستی تربیت شهروند جهانی توجه به مقتضیات جهانی شدن و گسترش سریع اطلاعات و در نتیجه به‌وجود آمدن نیازهای جدید و

متنوع نظام آموزشی ضروری است. برای رویارویی با مسائل و چالش‌های جهانی باید تفکر انتقادی و زمینه‌پرورش آن در دانش‌آموزان به‌وجود آید. اهداف را باید به صورتی تدوین کنیم که زمینه‌تعامل دانش‌آموزان بیشتر شود. در بیان اهداف آموزشی حتماً باید اصل تفاوت‌های فرهنگی در همه‌موارد رعایت و به‌عنوان یک اصل آموزشی پذیرفته شود.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به تعمیم‌پذیر نبودن نتایج آن به سایر دوره‌های تحصیلی اشاره کرد. به پژوهشگران توصیه می‌شود مزایا و معایب برنامه‌درسی شهروند جهانی در دوره ابتدایی و چالش‌های برنامه‌درسی تربیت شهروند جهانی در ایران را مورد بررسی قرار دهند.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

این مقاله اقتباس از رساله دکتری می‌باشد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی در رابطه با نتایج پژوهش ندارند.

منابع

- آریاوند، ا. (۱۴۰۳). بررسی اهمیت آموزش چند فرهنگی در برنامه درسی. هفدهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، ۸-۱. <https://civilica.com/doc/2142005>
- احمدی، پ.، نراقی زاده، ا.، و کشاورز دیزجینی، س. (۱۴۰۱). سیر تحول مفهوم شهروندی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی. تعلیم و تربیت، ۳۸(۳)، ۷-۳۶. <http://qjoe.ir/article-1-1870-fa.html>
- پورسلیم، ع.، عارفی، م.، و فتاحی واجارگاه، ک. (۱۳۹۶). طراحی الگوی برنامه درسی تربیت شهروند جهانی در دوره ابتدایی نظام آموزشی ایران: مدلی برآمده از نظریه داده بنیاد. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۳(۳)، ۷-۳۶. <https://doi.org/10.22051/JONTOE.2017.14097.1688>
- تقی پور حویزی، پ.، شیخی فینی، ع.، مهرمحمدی، م. و سماوی، س. ع. (۱۴۰۲). شناسایی انواع شایستگی‌ها برای تحقق تربیت اجتماعی دموکراتیک در نظام آموزش و پرورش ایران. مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۸(۷۱)، ۹۹-۱۲۸. <https://doi.org/10.22034/JCS.2024.161739>
- حسین زاده، ر.، علی عسگری، م.، عباسی، ع.، و قادری، م. (۱۴۰۲). طراحی برنامه درسی تربیت شهروند الکترونیک در دوره ابتدایی. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲۰(۲)، ۱-۲۳. <https://10.30486/jsre.2023.1960794.2170>
- جعفری، س. (۱۳۹۸). شناسایی و روان سنجی مؤلفه‌های تربیت شهروند جهانی از نظر صاحب نظران: یک پژوهش آمیخته. مطالعات آموزش و یادگیری، ۱۱(۲) ۱۵۳-۱۷۴. <https://doi.org/10.22099/JSLI.2020.35679.3045>
- رضائی، ا.، سعادت‌مند، ز.، و رحمانی، ج. (۱۴۰۱). تدوین و شناسایی مؤلفه‌های محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی با رویکرد شهروند جهانی. جامعه شناسی آموزش و پرورش، ۱۸(۲)، ۲۷-۳۷. <https://doi.org/10.22034/ijes.2022.539605.1166>
- رستمی دوست، ف. (۱۴۰۳). نقش روانشناسی رشد در شناخت نیازهای تربیتی دانش‌آموزان ابتدایی. اولین همایش بین‌المللی پژوهش‌های تحول‌آفرین افسران پیشرفت ایران، اهواز، ۸-۱. <https://civilica.com/doc/2263120>
- آموزش و پرورش (۱۳۹۰). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. آموزش و پرورش. ۶۸-۱. <https://www.danyaar.com/upload/files/1060331310.pdf>
- شیخ احمدی، ع.، رستمی، ش.، و شریفی، ش. (۱۵ مهر ۱۴۰۲). اهمیت آموزش و پرورش دوره ابتدایی. پانزدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران. <https://civilica.com/doc/1815387>
- شهبابی، س.، حاتمی، ج.، طلائی، ا.، و سجادی، م. (۱۴۰۱). تحلیل مفهومی شهروندی دیجیتال و نقش برنامه درسی در تربیت شهروند دیجیتال. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۲(۴۷)، ۱-۲۲. <https://doi.org/10.30486/JSRE.2022.1961385.2173>
- دیلم‌صالحی، ب. (۱۳۹۳). تحول مفهوم شهروندی در فرایند جهانی شدن. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۰(۲۹) ۹۱-۱۱۴. <https://sanad.iau.ir/Journal/psq/Article/1102938>
- عابدینی، ع.، و جعفری اصل، خ. (۱۳۹۷). آموزش فرهنگ و حقوق شهروندی: ضرورت نظام آموزشی کشور. کنفرانس ملی و دستاوردهای نوین در جهان. تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی-اجتماعی، ۱-۱۴. <https://sid.ir/paper/898108/f>
- فاتحی، ف.، فیاض، ا.، بهشتی، س.، و بلند همتان، ک. (۱۳۹۸). تحلیل میانی تربیت شهروندی از منظر آموزه‌های قرآن کریم. پژوهش دینی، ۳۹، ۲۳۵-۲۶۳. <https://doi.org/20.1001.1.17352770.1398.19.39.11.1>
- گلشنی، م.، مکی آل آقا، ب.، و اعتماداهری، ع. (۱۳۹۹). طراحی الگوی برنامه درسی آموزش شهروندی برای دانش‌آموزان. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۴(۵)، ۳۹-۶۰. <http://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.51.3.6>
- نوراد صدیق، م. (۱۳۹۲). آموزش شهروندی اساسی ترین گام در جهانی شدن. مجموعه مقالات. کنفرانس بین‌المللی آموزش و جهانی شدن (۳)، ۶۲-۴۷. <https://noandishaan.com/dln/wp-content/uploads/edd/2020/07/3/-شدن-و-جهانی-شدن.pdf>

References

- Abedini, A., & Jafari Asl, K. (2018). *Education of culture and citizenship rights: A necessity for the country's educational system*. National Conference on New Achievements in the World. Education, Psychology, Law, and Cultural-Social Studies, 1-14. <https://sid.ir/paper/898108/f>
- Abid, L.(2020) . Shi'ism and the Voision of Islamic Democracy-ways to Secure Peace and Human Rights. *Human rights*, 15(2), 99-116. <https://www.sid.ir/paper/386170/en>
- Ahmed, E. I., & Mohammed, A. (2021). Evaluating the impact of global citizenship education programmes: A synthesis of the research. *Education, Citizenship and Social Justice*, 17(2), 122-140. <https://doi.org/10.1177/17461979211000039>

- Ahmadi, P., Naraghizadeh, A., & Keshavarz Deezjini, S. (2022). The evolution of the concept of citizenship in the curriculum for elementary school. *Journal of Education*, 28(3), 7-36. <http://qjoe.ir/article-1-1870-fa.html> (in Persian)
- Altikur, A., & Yontar, A. (2019). Nationalism, Patriotism and Global Citizenship: A Comparison in between the social Studies Teacher Candidates in the US and Turkey. *Education for the Future*, 7(4), 115-123. <http://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.7n.4p.115>
- Ariavand, E. (2024). *Examining the importance of multicultural education in the curriculum*. 17th International Conference on Management and Humanities Research in Iran, 1-8. <https://civilica.com/doc/2142005>
- Aydin, H., Ogurlu, U., Andrew, K., Masalimove, A. R., Dorzhkin, E. M., Malygin, A. (2019). High school students' perceptions of global: Citizenship in central public high schools implications for teacher educators. *Revista De Cercetare si Interventie Social*, 65,187-205. <https://doi.org/10.33788/rcis.65.12>
- Boadu, K. (2016). Citizenship education in Ghana: A traditional and modern perspective in development. *International Journal of Information Research and Review*, 3(4), 210-221. file:///C:/Users/user/Downloads/Review_Article_CITIZENSHIP_EDUCATION_IN.pdf
- Bourn, D. (2023). Editorial: global citizenship as a pedagogy of hope. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 15(1), 1-3. <http://doi.org/10.14324/IJDEGL.15.1.01>
- Dignum, V. (2022). Responsible artificial intelligence- from principles to practice. *ACM SIGIR Forum*, 56(1), 3, 1 – 6. <https://doi.org/10.1145/3582524.3582529>
- Deliam Salehi, B. (2014) Evolution of Citizenship Concept In The Globalization Process. *Political Science Quarterly*, 10(29), 91-114. <https://sanad.iau.ir/Journal/psq/Article/1102938> (in Persian)
- European Commission/EACEA/Eurydice (2017). *Citizenship Education at School in Europe 2017*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://ec.europa.eu/eurydice>
- Fatehi, F., Fayyaz, A., Beheshti, S., & Boland- Hemmatan, K. (2019). Analysis of the Principles of Citizenship Education from the Perspective of the Teachings of the Holy Quran. *Journal of Pazhouhesh Dini*, 19(39), 235-263. <https://doi.org/20.1001.1.17352770.1398.19.39.11.1> (in Persian)
- Golshani, M., Maki Al Agha, B., & Etemad Ahari, A. (2021). Designing a Pattern for citizenship education curriculum. *Journal of Research in Educational Systems*, 15(14), 39-60. <http://doi.org/20.1001.1.23831324.1399.14.51.3.6> (in Persian)
- Hosseinzadeh, R., Aaliasgari, M., Abbasi, E., & Ghaderi, M. (2023). Planning the Curriculum of digital Citizenship Education in the Primary Schools. *Research in Curriculum Planning*, 20(2), 1-23. <https://doi.org/10.30486/JSRE.2023.1960794.2170> (in Persian)
- Jafari, S. (2019). Identification and psychometric assessment of the components of global citizenship education from the perspective of experts: A mixed-methods research. *Journal of Studies in Learning and Instruction*, 11(2), 153-174. <https://doi.org/10.22099/JSLI.2020.35679.3045> (in Persian)
- Janmaat, J. G. (2015). School ethnic diversity and White students' civic attitudes in England. *Social Science Research*, 49, 97–109. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.07.006>
- Karakuş, M., Buket, T., & Fikriye, O. (2017). Examination of social studies curriculum and course books in the context of global citizenship. *Universal Journal of Educational Research*, 5(3), 472-487. <http://doi.org/10.13189/ujer.2017.050319>

- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
<https://archive.org/details/naturalisticinqu00linc/page/n5/mode/2up>
- Noorad Sediq, M. (2013). *Citizenship education as the most fundamental step in globalization. Conference Proceedings*. International Conference on Education and Globalization (3), 47-62.
<https://noandishaan.com/dln/wp-content/uploads/edd/2020/07/3/آموزش-و-جهانی-شدن.pdf>
- Ministry of Education (2011). The national curriculum of the Islamic Republic of Iran. Ministry of education. pp. 1-68. <https://www.danyaar.com/upload/files/1060331310.pdf>
- Pasha, A. (2023). Beyond a pedagogy of reason: exploring a pedagogical approach for a non-Western context. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 15(1), 4-13.
<http://doi.org/10.14324/IJDEGL.15.1.02>
- PourSalim, A., Arefi, M., & Fathi Vajargah, K. (2017). Designing a curriculum model for global citizenship education in the elementary level of Iran's educational system: A grounded theory model. *New Thoughts on Education*, 13(3), 7-36. <https://doi.org/10.22051/JONTOE.2017.14097.1688> (in Persian)
- Rezaei, A., Saadatmand, Z., & Rahmani, J. (2022). Compilation and identification of content components of the curriculum of the elementary course of global citizenship. *Sociology of Education*, 8(2), 27-37.
<https://doi.org/10.22034/ijes.2022.539605.1166> (in Persian)
- Rostami Doost, F. (2024). *The role of developmental psychology in understanding the educational needs of elementary students*. The First International Conference on Transformative Research of Progress Officers in Iran, Ahvaz, 1-8. <https://civilica.com/doc/2263120> (in Persian)
- Santamaría-Cárdaba, N., Gajardo, K., & Cáceres-Iglesias, J. (2024). Global Citizenship Education: A Systematic Review of Educational Research. *Educational Process International Journal*, 13(4), 115-131.
<http://doi.org/10.22521/edupij.2024.134.7>
- Sharma, A., et al. (2023) *Artificial Intelligence and Internet of Things Oriented Sustainable Precision Farming: Towards Modern Agriculture*. De Gruyter, Berlin. <https://doi.org/10.1515/biol-2022-0713>
- Sheikh Ahmadi, A., Rostami, Sh., & Sharifi, Sh. (7 October 2023). The Importance of Primary Education. The 15th National Conference on Management and Humanities Research in Iran, Tehran.
<https://civilica.com/doc/1815387> (in Persian)
- Shahabi, S., Hatami, J., Talai, E., & Sajadi, M. (2022). Conceptual analysis of digital citizenship and the role of the curriculum in digital citizenship education. *Research in Curriculum Planning*, 19(47), 1-22.
<https://doi.org/10.30486/JSRE.2022.1961385.2173>. (in Persian)
- Stephanie, L. (2022). Using the SDGs for global citizenship education: definitions, challenges, and opportunities. *Globalisation, Societies and Education*, 3(20), 401-403. <http://doi.org/10.1080/14767724.2021.1882957>
- Taghipour Hoveyzi, P., Sheikhi Fini, A. A., Mehremohammadi, M., & Samavi, S. A. (2023). Competencies for the realization of democratic social education. *Curriculum Studies*, 18(71), 99-128.
<https://doi.org/10.22034/JCS.2024.161739> (in Persian)
- Tarozz, M. (2023). Futures and hope of global citizenship education. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 20(14), 82-97. <http://doi.org/10.14324/IJDEGL.15.1.05>